

משקלו של מגש הכסף

במהלך שנת 1847 נקלע יהודי פורטוגזי בשם דוד פאסיפיקו, סוחר שהתגורר באתונה, למצוקה קשה: אספסוף אנטישמי הסתער על ביתו, בזז אותו ועשה בו שמות. פאסיפיקו תבע מרשויות החוק היווניות לפעול נגד הפורעים, אולם הן מיאנו להיענות לדרישתו, והממשלה המקומית אף סירבה להעניק לו פיצויים בגין הנזק הכספי הניכר שנגרם לו. במר נפשו פנה פאסיפיקו, יליד המושבה הבריטית גיברלטר, לממשלת הוד מלכותה – וזו, במפתיע, הגיבה בנחישות ובעוצמה. ספינות של הצי המלכותי נשלחו לים האגאי ב־1850, השתלטו על אניות מקומיות, החרימו רכוש ואף הטילו על נמל פִּיֶּראוס סגר ימי בן חודשיים, שהופסק רק לאחר שהממשלה היוונית הסכימה להעניק פיצוי הולם לסוחר הנגזל.

צעדי הענישה הבריטיים נגד יוון עוררו סערה בינלאומית. צרפת ורוסיה, שהיו שותפותיה של בריטניה במתן חסות למדינה היוונית הצעירה, מחו בחריפות נגד הסגר. גם בלונדון עצמה לא שררה אחדות דעים לגבי הקו התקיף שנקטה הממשלה. בית הלורדים גינה את הסנקציות שהוטלו על יוון, אולם הבית התחתון של הפרלמנט ביטל החלטה זו ברוב קולות, לאחר דיונים סוערים שבמהלכם הגן שר החוץ, הלורד פלמרסטון, על מדיניותו בנאום מפורסם בן חמש שעות. המדינאי הבריטי היטיב לפנות אל רגש הגאווה הלאומית של חברי בית הנבחרים והצדיק את התערבותה של בריטניה לטובת פאסיפיקו בהזכירו תקדים עתיק ונערץ. "כשם שבימי קדם היה הרומאי חופשי מהתאנות משום שהיה באפשרותו לומר 'צִיִּיס רומנוס סוּס' [אני אזרח רומאי]", טען פלמרסטון, "כך יכול גם הנתין הבריטי להיות סמוך ובטוח שענינה הצופייה וזרועה החזקה של אנגליה תגנה עליו מפני עוולות ואי־צדק בכל ארץ שבה איתרע מזלו להימצא".

כמאה ושלושים שנים לאחר הדברים האלה הוכיחה ישראל כי גם מדינה צטנה, שאינה אימפריה חובקת עולם כרומא או כבריטניה, נכונה לעתים לנקוט צעדים מרחיקי לכת – ביותר ממובן אחד – כדי להגן על אזרחיה מפני מעשה תוקפנות. בליל ה־4 ביולי 1976 פשט כוח של צה"ל, שהורכב מחיילי סיירת מטכ"ל, גולני וצנחנים, על שדה התעופה אנטבה באוגנדה, כדי לשחרר 98 בני ערובה ישראלים ויהודים אשר הוחזקו שם בידי טרוריסטים אירופים ופלסטינים. פעולת החילוץ, שזכתה לכינוי "מבצע יונתן" (על שמו של מפקד סיירת מטכ"ל, יוני נתניהו, שקיפח בה את חייו) הוכתרה בהצלחה מסחררת, והיא נחשבת, עד עצם היום הזה, לאחד מרגעי השיא של ההיסטוריה הישראלית. הגאווה שהסבה לישראלים וליהודים בכל רחבי העולם נבעה לא רק מן ההישג המבצעי המרשים של צה"ל אלא גם מן הידיעה שהמדינה הצעירה הגשימה – במקרה זה, לפחות – את הציפיות שנתלו בה ונחלצה לעזרת אזרחיה ובני־עמה, שהיו נתונים לאיום במרחק של אלפי קילומטרים מגבולותיה, תוך שהיא מסכנת בכך את חייהם ושלומם של מיטב לוחמיה.

ואולם, בשלושת העשורים שחלפו מאז הפשיטה באנטבה, ובעיקר במהלך השנים האחרונות, נשחקה מאוד מחויבותה של ישראל להגנת אזרחיה מפני ההתנכלויות השיטתיות של אויבי המדינה. תושבי העיר שדרות וסביבתה יסכימו בוודאי עם אבחנה זאת: רבים מהם סבורים כי ההנהגה המדינית והצבאית לא עשתה כל שלא לידה כדי לעצור, או לפחות לצמצם בצורה משמעותית, את התקפות הטילים המסכנות את חייהם ורכושם מזה שש שנים. ואמנם, צמיחת מדינת הטרור האיסלאמית ברצועת עזה וההרעה המתמדת בתנאי החיים של שכניה היהודים נמשכו זמן רב מדי ללא תגובה ישראלית הולמת. ראש עיריית שדרות, אלי מויאל, מבטא דעה רווחת כאשר הוא חוזר וטוען, באוזני כל מי שמוכן לשמוע, כי הממשלה יודעת היטב מה נדרש ממנה לעשות כדי לטפל ביעילות באיום הקסאמים – "אך פשוט אין לה אומץ".

נכון לרגע כתיבת שורות אלו, קברניטי המדינה טרם הורו על פעולה מקיפה ויסודית נגד תשתית הטרור של החמאס בעזה, אף שנראה כי הגיעו להכרה שמבצע קרקעי נרחב בעומק הרצועה הוא בלתי נמנע. לדחיית ההחלטה על ביצוע הפעולה יש, כמובן, טעמים כבדי משקל; ישראל אינה להוטה לפתוח בסבב נוסף של התכתשות עקובה מדם עם הפלסטינים, שתגרום לפגיעה נרחבת בלא־לוחמים, לגינוי בינלאומי מקיר אל קיר ולטרפוד התהליך המדיני המקרטע מול החוגים המתונים ברמאללה. אבל נדמה שקיימת סיבה נוספת, חשובה לא פחות – אם לא יותר – להססנות שמגלה הצמרת הפוליטית והביטחונית

בסוגיה. במאמר שפרסם בעיתון הארץ ב־23 במרס השנה, הצביע הפרשן אמיר אורן על הסיוט המהלך אימים על מקבלי ההחלטות בממשלה ובמטכ"ל. "מערכה בעזה... תהיה יעילה רק אם תהיה יסודית וממושכת, כך שההתאוששות ממנה תארך חודשים רבים" כתב. "המחיר בנפגעים ישראלים עלול להיות כבד: לפי אחד האומדנים הלא־רשמיים (המבוסס גם על פעילות כוחות ארצות־הברית בעיראק בתנאים דומים) – 50–80 הרוגים ופי תשעה מכך פצועים. הנפגעים, ברובם, צפויים בחטיבות החי"ר הסדירות, אך גם ביחידות הנדסה, שריון וכוחות מיוחדים". ברי שריבוי ההרוגים והפצועים בקרב החיילים יקשה על החברה הישראלית ועל העומדים בראשה לשמור על נחישות ואורך רוח במאבק נגד הטרור ברצועה. "נפגעי צה"ל ישחקו את התמיכה הציבורית במערכה גם אם הגירוי לה יהיה פיגוע מזעזע", הדגיש אורן.

אפשר להבין מדוע חוששת ההנהגה הישראלית מפני תרחיש כזה: אבדנם של חיילים הוא תמיד אירוע טראגי לאומה כולה ולמשפחותיהם בפרט. ועם זאת, מדיניות המפקירה את תושביה לחסדי האויב כדי להימנע משיעור גבוה של אבידות בקרב כוחות לוחמים אינה רק משגה אסטרטגי, המניב תוצאות ררות אסון בטווח הארוך, אלא גם מעילה בחובותיה היסודיות של המדינה כלפי אזרחיה. למרבה הצער, סדר העדיפות השגוי הזה כבר השתרש בשיח הציבורי בישראל והוא זוכה למעמד של מוסכמה כמעט בלתי מעורערת, המדריכה פוליטיקאים ומפקדים בהחלטות קשות; ראוי, אם כן, לדון בו במלוא הכנות והישירות – מבלי לוותר, כמובן, על הרגישות האנושית – ולהצביע על השלכותיו ההרסניות ועל הפרכה העומדת ביסודו.

הזהירות היתרה, הגובלת באי־אונות, המאפיינת את התנהלותן של ממשלות ישראל מול מורסת הטרור התופחת של עזה במשך שנים מזכירה, ולא במקרה, את המבוכה והלבטים אשר פקדו את הדרג המדיני והצבאי במהלך מלחמת לבנון השנייה ב־2006. גם אז העדיפה ההנהגה להימנע – לפחות בתחילה – משיגור כוחות צבא מסיביים אל מעבר לגדר מחשש שפעולה כזאת תעמיד בסכנה את חייהם של חיילים רבים; וגם אז חש העורף האזרחי, אשר זנח בידי ממשלתו, חשוף ופגיע לחלוטין בפני חרונו של האויב.

לתחושה הזאת היה יסוד במציאות. במשך שלושים ושלושה ימי לחימה, מן ה־12 ביולי ועד ה־14 באוגוסט, ירה החיזבאללה קרוב לארבעת אלפים רקטות לעבר צפון המדינה. כרבע מהן פגעו בריכוזי אוכלוסייה ואחרות נחתו בשטחים

פתוחים וגרמו לשריפות שהציתו מאות דונמים של חורש טבעי. שלושים ותשעה אזרחים נהרגו; יותר מאלפיים נפצעו, כמאה מתוכם באורח קשה ובינוני. כשנים-עשר אלף מבנים נפגעו. יותר משלוש מאות אלף איש מתושבי הצפון נטשו את בתיהם ורבבות נשארו במקלטים ימים רבים. הנזקים שנגרמו למשק נאמדים במיליארדי שקלים. מאז 1948 לא ספגה האוכלוסייה האזרחית בישראל מהלומות כבדות כל כך בעת מלחמה.

מטחי הקטיושות שזרעו חורבן ובהלה בצפון והקרבות העיקשים שניהלו לוחמי החיזבאללה עם כוחות צה"ל חשפו בפני הציבור הישראלי את היקפה מעורר ההשתאות של התארגנות הגרילה השיעית בדרום לבנון. בשנים שחלפו מאז נסיגת צה"ל מן האזור במאי 2000 עסק החיזבאללה ללא הרף בגיוס לוחמים ובאימונם, בהתחמשות אינטנסיבית, בהקמת מערך בונקרים מסועף בסמוך לגבול ובפרישת אלפי טילים המכוונים לעבר ישראל. ההכנות השיטתיות שלו לעימות הבא, בחסותן ובעידודן של איראן וסוריה, לא הופרעו בידי השכנה מדרום, אשר העדיפה להימנע, כמעט בכל מחיר, מסיבוב נוסף של התבוססות בבזבזן הלבנוני. במאמר שהתפרסם בספר מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים, בעריכת מאיר אלרן ושלמה ברום, הסביר גיורא רום, חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי וסגן מפקד חיל האוויר לשעבר, את ה"קונספציה" שהביאה למחדל המתמשך. "הרתיעה בצה"ל מ'פעילות קרקעית' בדרום לבנון", הוא כותב, "היא ארוכת שנים ומבטאת תפיסת עולם, ולפיה הסרת איום הקטיושות מעל האזרחים אינה מצדיקה את המחיר (חיי לוחמים) והפתרון לבעיה המבצעית נמצא במקום אחר".

הרצון למצוא את הפתרון "במקום אחר" הכתיב את מהלכיה הראשונים של ישראל במלחמה, שהתמקדו בהפצצות מן האוויר על מעוזי החיזבאללה, בהרעשה ארטילרית על דרום לבנון ובהפעלת כוחות חי"ר, שריון והנדסה בהיקף מוגבל בכפרים הסמוכים לגבול. כשמפגן העוצמה המרהיב הזה לא השיג את התוצאות המקוות, החלה ההכרה בנחיצותו של מבצע קרקעי רחב היקף לחלחל לתודעתם של מקבלי ההחלטות. על הלך הרוח שגרם לדחיית ההכרעה הבלתי נמנעת על הפעולה ניתן ללמוד מספרו של העיתונאי עמיר רפפורט אש על כוחותיו, המתאר, בין היתר, את ישיבת הקבינט אשר נערכה ב-27 ביולי, שבועיים ויום אחרי פרוץ הלחימה. בישיבה הדרמטית הציע הרמטכ"ל דן חלוץ, שכבר התפכח מן האשליה כי ניתן לשבור את כוחו של החיזבאללה באמצעות מהלומות אוויריות בלבד, לערוך גיוס מילואים נרחב. ההצעה נתקלה בהתנגדותו של שר התחבורה שאול מופז, שנימק את עמדתו במילים כנות ובוטות. מופז, מספר רפפורט,

אמר בצורה מפורשת את מה שאחרים העדיפו לשמור בבטן: "הציבור הישראלי רגיש למחיר שזה גובה מאיתנו". הוא ציין כי מתחילת הלחימה נהרגו שלושים ושניים חיילים. את האזרחים הרבים שנהרגו מפגיעת רקטות הוא לא מנה. "לא צריך להבדיל בין דם לדם, אבל הציבור תופס קשה חיילים שנפגעים, יותר מאשר אזרחים שנפגעים. במיוחד במלחמה" אמר שר התחבורה. איש לא טרח להזכיר כי תפקידו של צה"ל הוא להגן על אזרחי המדינה, גם במחיר סיכון חייהם של חיילים.

התפיסה המשתקפת בדברים שהשמיע מופז, רמטכ"ל ושר ביטחון לשעבר, אינה חריגה; במובנים רבים, מדובר בקו המנחה את הממסד המדיני והביטחוני בשורה של סוגיות. אחד מביטוייה הבולטים של גישה זו הוא עסקאות החליפין שבמסגרתן שחררה ישראל אלפי מחבלים תמורת מספר זעום של שבויים ונעדרים מקרב חיילי צה"ל. במאמר הנושא את הכותרת "החטא הקדמון" שהתפרסם במעריב, ב-19 באוקטובר 2007, הגדיר העיתונאי בן כספית את המדיניות הישראלית בסוגיה במילה אחת: "הפקרות". "המחירון הבינלאומי שנקבע במשחק המטורף הזה קובע כי ישראל תהיה זו שתשחרר אלפי רוצחים וטרוריסטים תמורת חייל במקרה הטוב, גופת חייל במקרה הפחות טוב וסוחר סמים במקרה הרע", התרעם כספית. "התמונה תהיה תמיד אותה תמונה: מצד אחד אוטובוסים עמוסי מחבלים צוהלים בדרך אל החופש, מצד שני חייל בודד או שלושה ארונות".

ואמנם, הנתונים מדברים בעד עצמם: ב-1979 שיחררה ישראל שבעים ושישה מחבלים תמורת החייל אברהם עמרם, שנפל בשבי ארגונו של אחמד ג'בריל במהלך מבצע ליטאני; ב-1983 החליפה כארבעת אלפים ושבע מאות אסירים שהוחזקו בכלא אנסאר בלבנון ועוד שישים וחמישה עצורים שהיו כלואים בשטחה בשישה חיילי נח"ל שנשבו בידי הפת"ח; ב-1985, במסגרת "עסקת ג'בריל" המפורסמת, שילחה ישראל לחופשי אלף מאה וחמישים מחבלים תמורת שלושה חיילים - ניסים סאלם, יוסף גרוף וחזי שי; וב-2004 שחררה ארבע מאות מחבלים פלסטינים ושלושים ושישה עצורים בני לאומים אחרים תמורת החזרת גופות שלושת חיילי צה"ל, שנהרגו בתקרית בהר דב ארבע שנים קודם לכן, ואזרח חי אחד - סוחר הסמים אלחנן טננבאום.

אבל המחיר הכבד ששילמה ישראל בעסקאות החליפין הללו אינו מסתכם בשחרורם של אלפי מחבלים, ובהם רוצחי נשים, זקנים וילדים; הוא כולל גם את הקרבנות שתבעו אותם טרוריסטים לאחר ששולחו לחופשי. רבים ממשוחררי

עסקת ג'בריל מילאו תפקיד פעיל באינתיפאדה הראשונה, שפרצה בשנת 1987. "לפי הערכות מוסמכות יותר משליש מביניהם חידשו את פעילותם במחתרת בצורה זו או אחרת בתוך שנה בלבד ממועד יציאתם לחופשי", כותבים אהוד יערי וזאב שיף בספרם אינתיפאדה. "... לימים התפאר ג'בריל ובצדק – שבמצע זה זרע את זרע ההתקוממות". הזרע הזה נבט, צמח והניב פירות מורעלים רבים. אחד ממשוחררי העסקה, השייח אחמד יאסין, ניצל היטב את הזמן שבו שהה מחוץ לגדרות הכלא, וב־1987 הקים את ארגון החמאס.

האפקט הקטסטרופלי של שחרור המחבלים לא הפתיע איש; הממשלות שנענו לדרישות המופרזות של ארגוני הטרור הבינו היטב – או, לפחות, היו אמורות להבין – אילו השלכות תהיינה לגילוי זה של חולשה. בן כספית מצטט את דברי הביקורת הקשים שמשמיע פרופ' אריאל מררי, חוקר בחוג ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת תל אביב, שעמד בראש צוות המשא ומתן של המטכ"ל בין השנים 1975 ל־1997: "חובתו המוסרית של השלטון היא לדאוג שכמה שפחות אזרחים ייפגעו... אם אתה משחרר חמש מאות טרוריסטים אתה דן ביודעין עשרות אזרחים ישראלים למוות". הכרוניקה העגומה של עסקאות השבויים מלמדת שקובעי המדיניות בירושלים מודעים אולי לתוצאות המסתברות של הכרעותיהם בנושא – אולם הם סבורים, כנראה, כי אין באפשרותם לנהוג אחרת. השאלה המתבקשת היא: מדוע?

הרגישות הגבוהה שמגלה החברה הישראלית ביחס לאבידות ולנפגעים מקרב המשרתים בצבאה אינה ייחודית לה; המראה הקודר של לוחמים המוחזרים לביתם כשהם מונחים בארונות קבורה הוא חיזיון קשה מנשוא לכל קהילה חפצת חיים. ואולם, נדמה שרק בישראל הפכה הדאגה לשלום החיילים לערך שמפניו נסוגה אפילו הדרישה לגונן על אזרחים. "בכל מקום אחר בעולם, פגיעה באזרחים היא חציית קו אדום, שמצדיקה פעילות, שכן חיילים נועדו להגן ולכן עלולים גם להיהרג", אמר אודי לבל, מרצה לפסיכולוגיה צבאית באוניברסיטת בן־גוריון, לכתבת האתר Ynet לפני למעלה משנה. "אולם אצלנו", ציין, "המצב הפוך".

במבט מקרוב, אין שום דבר חידתי באנומליה הזאת; היא מעוגנת בתווי האופי הסגוליים של החברה בישראל ובתהליכי העומק אשר שינו את פניה בעשורים האחרונים. במדינה היהודית, שהושמה במצור מיד עם היווסדה, מעולם לא הונהגה הפרדה מלאה בין המערכת הצבאית לזו האזרחית. אף

שצה"ל הוא גוף מקצועי – או לפחות שואף להיות כזה – הוא נתפס עדיין בעיני רבים כ"צבא העם". חובת הגיוס ושירות המילואים יצרו קשר גורדי בין לובשי המדים ובין הציבור הישראלי הרחב: כל חייל הוא אזרח לעתיד; כל אזרח – להוציא את בני המיעוט הערבי ואת החרדים – הוא חייל בפוטנציה.

אבל החיילים אינם רק בשר מבשרה של האוכלוסייה האזרחית בישראל; הם נחשבים לחלק המובחר ויקר הערך ביותר של החברה: צעירים שזה עתה הבשילו, "נוטפים טללי נעורים עבריים" כמאמר השיר, המעניקים את שנותיהם היפות ביותר – ולפעמים למעלה מזה – להגנת המולדת. בשיח הלאומי, המצייר לעתים את האומה כולה כמשפחה מורחבת, הלוחמים הם "הילדים" או "הבנים שלנו", שיש לשמור עליהם מכל משמר. על הרקע הזה מתקבלת מעורבותם הגדלה והולכת של הורי החיילים בענייני הביטחון הלאומי בהבנה. בספר האם השכול מח?, שראה אור בשנת 2001, התחקה העיתונאי והסופר רוביק רוזנטל אחר התפתחות היחסים המורכבים בין משפחות הלוחמים למדינה. מחאתם של הורים שכולים נגד המחדלים הלאומיים והפיקודיים שהביאו למות יקיריהם "נתנה לגיטימציה להורי החיילים בכלל לקום, והם החלו להשמיע את קולם בכל האירועים שנהרגו בהם חיילים: במלחמה, בפעולות, בתאונות, בהתאבדויות בזמן השירות הצבאי", כתב רוזנטל. "בתהליך שאיש לא ניהל אותו ואיש לא קבע את חוקיו החלו ההורים לפעול, בקבוצות או ביחידים, בעמדות שונות: אמא מול גנרל, זוג הורים מול נוהל צבאי, אב מול מוסכמה לאומית או ביטחונית". אפשר שהדוגמה הבולטת ביותר לתופעה שעליה מצביע רוזנטל היא הפעילות הנמרצת שניהל ארגון 'ארבע אמהות' בסוף שנות התשעים למען היציאה מלבנון. מסע המחאה המתקשר של הארגון הוכתר, כידוע, בהצלחה, והבנים אמנם "חזרו הביתה" בנסיגה חפוזה ומרושלת – רק כדי לשוב לדרום לבנון כעבור שש שנים, תחת מטר של טילים נגד טנקים.

הרגישות הציבורית החדה לחיי חיילים לא פסחה על ההנהגה הישראלית. ההפך הוא הנכון: קציני צבא לשעבר, התופסים עמדות מפתח במסד הפוליטי והביטחוני, מזדהים עמוקות עם הלוחמים ועם משפחותיהם. חלקם חש אולי קרבה רבה יותר לחיילים, הנקלעים לסיטואציות שכמותן חוו גם הם בעבר, מאשר לאזרחים המשתייכים למגזרים המצויים מחוץ לשדרה המרכזית של החברה. אך טבעי הוא ששר בכיר או מנכ"ל בעל עבר קרבי ירגישו סולידריות עמוקה עם הבחורים הצעירים הנשלחים לשדה המערכה. לעומת זאת, ספק אם היא ביכולתם לחוש אמפתיה דומה כלפי אוכלוסיית הקשישים והמהגרים קשי היום בעיירת פיתוח מופגזת.

ברם, יחסם המיוחד של מקבלי ההחלטות ללוחמים אינו נטוע רק באחוות-גברים בין לובשי מדים בהווה ובעבר. הוא נשען גם על עמדה עקרונית, הגורסת כי בין החייל ובין המדינה שעליה נשבע להגן מתקיים מעין "חוזה", המחייב את שני הצדדים. עמדה זו באה לידי ביטוי בטיעון שהעלה פרופ' אסא כשר, פילוסוף של המוסר, בשיחה שקיים עם העיתונאית ורד לוי-ברזילי. בהצדיקו את המחיר הגבוה שנדרשת ישראל לשלם עבור שבויים ונעדרים הסביר כשר ש"במקרים כאלה, חובתה של המדינה לחיילים עוד עולה על חובתה לאזרחים, מפני שהם הגיעו למקום שבו הם נמצאים כשפעלו בשמנו". מנקודת מבט זו, המדינה אמורה להעדיף את טובת החיילים ולספק להם הגנה שאינה מעניקה לאזרחים, מפני שהם נלחמים בשירותה ולמענה. החייל, בניגוד לאזרח מן השורה, הוא עושה דברה של המדינה, ועל כן עליה לגלות דאגה יתרה לביטחונו. "החובה ביחס לכל אזרח הנתון בסכנה היא כבדה ועמוקה" מדגיש כשר. "החובה ביחס לחייל כבדה עוד יותר, עמוקה עוד יותר".

זהו טיעון משכנע, לכאורה, ונראה שישראלים רבים מאמצים, מדעת או שלא מדעת, את הלוגיקה המונחת בבסיסו; דא עקא, הוא ניצב על מצע רעוע, ומסגיר תפיסה בעייתית בנוגע למחויבותיה של המדינה כלפי חייליה ואזרחיה כאחד. מוטב אפוא להעמיד דברים על דיוקם, אף שהם עלולים לעורר מידה לא מועטה של אי-נוחות.

איש לא יכחיש שעל המדינה מוטלת אחריות מיוחדת לגורל לוחמיה למן הרגע שבו גייסה אותם לשורות צבאה – והדברים נכונים כפליים בגיוס חובה, הנכפה על צעירים ועל משפחותיהם הר כגיגית. ועם זאת, אף שהמדינה צריכה להכיר באחריות הזאת ולכבד אותה, אין היא יכולה לזנוח בגינה את המחויבות היסודית יותר שלה כלפי כל אזרחיה – מחויבות שבה נעוץ, בעצם, הטעם לקיומה. "תפקידו של הריבון, בין שליט יחידי בין כנסת", כתב הוגה הדעות תומס הובס בחיבורו הקלאסי 'ווייחן', "כל עיקרו – התכלית, שלמענה הופקד בידו השלטון הריבוני, והיא ביסוס ביטחונו של העם". ההגנה על חייהם ועל קניינם של האזרחים מפני איומים חיצוניים ופנימיים היא החובה הראשונה במעלה של הממשל המדיני בכל מקום ובכל זמן. זהו העיקרון המכונן את האמנה הבלתי כתובה בין העם לשלטון. ממשלה המפרה אמנה זו, אם במזיד ואם מתוך רשלנות, מועלת בתפקידה החשוב ביותר.

מחובתה של המדינה להגן על אזרחיה נגזרת ההצדקה להחזקת כוח צבאי. במדינה מתוקנת, ובעיקר אם היא דמוקרטיה ליברלית מתפקדת, הכוח הזה מגויס לטובת האינטרס של כלל הציבור, או לפחות של הרוב המכריע בקרב האזרחים. יתר על כן, כדי למלא את משימותיו בהצלחה, נאלץ הצבא להעמיד את לוחמיו בסכנה, ולעתים לשלוח אותם בידועין אל מותם. משום כך, אפילו במדינה הנאורה ביותר, זכויותיו של החייל מצומצמות מאלו של האזרח: השליטה בגופו ובפעולותיו ניטלת ממנו ונמסרת לידי מפקדיו. בחשבון אחרון, כל עוד אדם עוטה על עצמו מדי צבא, אין הוא בן-חורין; הוא משרת – וקהילת האזרחים המיוצגת בידי הממשלה היא אדוניו.

היפוכם של התפקידים האלה מבשר בדרך כלל על קצה של דמוקרטיה. החברה הישראלית אינה קרובה למצב עניינים כה חמור, אולם היא נוטה לאמץ סדר עדיפויות משובש בכל הנוגע לשקילת שלומם של חיילים מול ביטחונם של אזרחים. הרגישות שהיא מגלה ביחס לחיי בניה הלוחמים הנה תכונה ראויה להערצה, אך היא מניעה את הציבור ואת נציגיו לקבל החלטות שמשמעותן היא הפקרת חלקים הולכים וגדלים מאוכלוסיית ישראל לתוקפנות טרוריסטית.

מדינה הנוהגת כך אינה ממלאת את התכלית שלשמה קמה; ובנוסף, היא גם מפגינה קוצר רואי אסטרטגי מסוכן. הנדיבות המופלגת שגילתה ישראל בעסקאות השבויים הפכה את חייליה למטרה נחשקת לניסיונות חטיפה; גלעד שליט, אלדד רגב ואהוד גולדווסר, המוחזקים כיום בידי עושי דברן של איראן ודמשק, נפלו קרבן למעגל של אלימות המונע על ידי תחשיב כדאיות מצמרר. גם ההימנעות המתמשכת של ישראל מעימות כולל עם החיזבאללה, מחשש לריבוי נפגעים, הניבה את התוצאות ההפוכות בדיוק. עיכוב המערכה היבשתית גרם, כידוע, לשפיכות דמים בהיקף נרחב יותר – בקרב חיילים ואזרחים כאחד. הניסיון מלמד שמול אויב שש אלי קרב, המקדיש כל יום שחולף להתחפרות בעמדותיו ולהתחמשות מאסיבית, יש לפעול במהירות ובנחישות; אף שפעולה כזאת עלולה לעלות בקרבנות רבים, עבור שני הצדדים, היא עשויה למנוע אסון כבד יותר בעתיד. יש לקוות שמנהיגי המדינה יפנימו לקח מר זה ויפעלו כפי חובתם – קשה ומצער ככל שיהיה מחירה – כלפי כלל הציבור שעל ביטחונו הם מופקדים.

אסף שגיב
בשם העורכים